

Wprowadzenie

4 lipca 2011 roku minęło siedemdziesiąt lat od tragicznego w skutkach dla nauki polskiej mordu na Wzgórzach Wuleckich dokonanego przez hitlerowców na profesorach lwowskich. W środowisku katowickiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, a także śląskich pracowników nauki, głównie z Uniwersytetu Śląskiego, związanych z Duszpasterstwem Akademickim, jeszcze jesienią 2010 roku narodziła się idea upamiętnienia w sposób szczególnie tego wydarzenia¹. Zrazu myślano tylko o wmurowaniu tablicy ze stosowną inskrypcją w krypcie Katedry Chrystusa Króla w Katowicach, ale w trakcie spotkań i dyskusji postanowiono zorganizować także konferencję naukową poświęconą wielorakim więziom Lwowa z Górnym Śląskiem. Ideę wsparł natychmiast J. M. Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. zw. dr hab. Wiesław Banyś oraz J. E. Arcybiskup Metropolita Katowicki ks. dr Damian Zimoń. Tak więc inicjatywa grupy entuzjastów znalazła instytucjonalną pomoc.

Konferencja odbyła się 27 maja 2011 roku w auli Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, gromadząc nadspodziewanie spore grono słuchaczy i tym samym potwierdzając słuszność przedsięwzięcia.

Referaty swym zakresem objęły zasadniczo wszystkie aspekty życia naukowego, a także artystycznego na Górnym Śląsku po 1945 roku, na którym swoje piętno odcisnęli przybysze ze Lwowa. Spotkanie otworzyły dwa wystąpienia o charakterze historycznym omawiające genezę, okoliczności i przebieg mordu dokonanego na lwowskich uczonych (ks. prof. dr hab. Józef Krętosz, UŚ; prof. dr hab. Maria Pawłowiczowa, UŚ). Następnie omówiono obecność uczonych o lwowskich korzeniach na Uniwersytecie Śląskim (dr hab. Joanna Januszewska-Jurkiewicz, UŚ), lekarzy lwowiaków w lecznictwie górnośląskim i na Śląskim Uniwersytecie Medycznym (mgr Lesław Józków, Śląska Izba Lekarska), na Politechnice Śląskiej (mgr inż. Stanisław Grossmann i mgr Antoni Wilgusiewicz, Towarzystwo Miłośników Lwowa,) oraz ich wkład w tworzenie przed laty podwalin Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach (dr hab. Alojzy Czech, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach).

Osobny blok wystąpień dotyczył uczelni artystycznych oraz teatru (prof. dr hab. Tadeusz Grabowski, ASP; prof. dr hab. Jolanta Szulakowska-Kulawik, AM; prof. dr hab. Andrzej Linert, UJ). Został także wygłoszony referat na temat twórców Apostolstwa Chorych, którzy przenieśli tę ideę ze Lwowa do Katowic (ks. dr Damian Bednarski, UŚ).

Jesteśmy w pełni świadomi, że zarówno konferencja, jak i niniejsza publikacja nie wyczerpują bogatej tematyki więzi lwowsko-śląskich mających charakter historyczny. Stąd wyniknął właśnie tytuł sesji *Niezwykła więź Kresów Wschodnich i Zachodnich*.

¹ Powołany został Komitet Organizacyjny, w skład którego weszli: mgr inż. Stanisław Grossmann (przewodniczący), ks. dr Marek Spyra (zastępca przewodniczącego), prof. dr hab. Tadeusz Aleksandrowicz, prof. dr hab. Julian Gembalski, prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz (sekretarz), ks. prof. dr hab. Józef Krętosz, prof. dr hab. Alicja Ratuszna, prof. zw. n. med. dr hab. Grzegorz Opala, mgr Ewa Żurawska, mgr Antoni Wilgusiewicz.

Określenie Górnego Śląska jako Kresów pojawiło się jeszcze w dwudziestoleciu międzywojennym. Wówczas to swym znakomitym piórem Zofia Kossak nakreśliła następujące słowa:

„Kresy i stolica, obwód i jądro, bardzo rzadko rozumieją się wzajem. Co tu bywa krwawą tragedią, tam się wydaje nieznacznym zatargiem. Ofiara czyjegoś życia nie jest powodem dostatecznym nawet do dyplomatycznego śniadania. Co dla pierwszych jest całym światem, dla drugich przedstawia jedynie wąski odcinek zakłóconej sprawy. – Kresowcy zawsze przesadzają – mówi obojętnie stolica. Przypuśćmy, że tak. Lecz jakżeby się czuła Warszawo pozbawiona muru »przesadnych« i nieustępliwych kresowców”.²

Więzy owych kresowych ziem sięgają jeszcze czasów przed powstaniem i plebiscytem. Liczne są dowody solidarności Kresowian z walczącym Śląskiem, mimo iż w tym samym czasie toczyła się polsko-sowiecka wojna na Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. W mieście z lwem w herbie działał Komitet Obrony Kresów Zachodnich i Towarzystwo Przyjaciół Górnego Śląska, stąd wysyłano walczącym Ślązakom broń, pieniądze i żywność, tu odbywały się wiece solidarnościowe, gmina miasta Lwowa i kapituła Krzyża Obrony Lwowa ufundowały pierwszy sztandar powstańczy. W III powstaniu śląskim walczyło 25 kadetów lwowskich, a 6 zginęło.³ We Lwowie wreszcie znaleźli schronienie tacy wybitni śląscy działacze niepodległościowi jak Joachim Sołtys z rodziną czy Jan Przybyła. Tu w 1914 roku doktorat z prawa uzyskał najwybitniejszy poeta powstańczy Jan Nikodem Jaroń.

Te związki umacniały się przez całe dwudziestolecie międzywojenne, a w chwili wybuchu II wojny światowej we Lwowie szukała schronienia cała rzesza śląskich uciekinierów. Był wśród nich i autor *Wyrąbanego chodnika* Gustaw Morcinek. Lwowianka Beata Obertyńska we wstrząsających wspomnieniach *W domu niewoli*, pisała: „Willa nasza jest pełna. Piętro zajęli uchodźcy z Poznańskiego i zakopiańscy górale, oficyny Żydzi i powstańcy śląscy. Razem około 60 osób.”⁴ Taka symboliczna wspólnota polskiego losu.

Użyta tu przez autorkę *Nieznanego kraju* kategoria kresowości i pewnego tragizmu dziejowego wpisanego w los Kresowiaków sprawiły, że wytworzyło się wśród nich poczucie wspólnoty i przedmurza, co również potwierdziła konferencja.

* * *

Trzeba byłoby zorganizować kilka takich sympozjów, na co zwrócono uwagę w żywej i merytorycznej dyskusji, której przebieg starano się wiernie odtworzyć w niniejszej publikacji, by całe zagadnienie omówić w sposób monograficzny. Od czegoś jednak trzeba było zacząć, a owa dramatyczna rocznica stała się właśnie impulsem do zorganizowania pierwszego, mamy nadzieję, tego typu spotkania.

* * *

Książka powstała dzięki zaangażowaniu wielu osób. Redaktorki serdeczne wyrazy podziękowania kierują przede wszystkim w stronę sponsorów – Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Stowarzyszenia „Pokolenie” oraz Śląskiej Izby Lekarskiej i pana Andrzeja Drogonia, dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, za wszelkie starania o uzyskanie dokumentu z umorzenia śledztwa przez Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Rzeszowie.

² Z. Kossak, *Laska Jakubowa (Jakobstaf)*. Wrażenia z V Jamboree, Warszawa 1938.

³ Por. na ten temat: J. Łączewski, *Lwów a powstania śląskie*, [w:] *Encyklopedia powstań śląskich*, Opole 1982, s. 281–283.

⁴ B. Obertyńska (M. Rudzka), *W domu niewoli*, posłowie A. Szostkiewicz, Warszawa 2005, s. 9.